

Вікторія Вікторівна АБЛАМСЬКА,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

з проблем наукового забезпечення правоохоронної

діяльності та якості підготовки кадрів

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2415-7235>

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДБРАННЯ ПОЯСНЕНЬ ЯК СПОСОБУ
ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ**

1 липня 2020 року вступили в силу Закони «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 17 червня 2020 року № 720-IX. Відтак введення в дію вказаних Законів дозволило на практиці застосовувати законодавчі норми в частині здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання. Однією з новацій стало розширення переліку процесуальних джерел доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки та збільшення кількості процесуальних дій, які проводяться під час дізнання, в тому числі до внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань. Відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

Таким чином, було запроваджено спеціальну систему джерел доказів, які можуть використовуватися тільки під час дізнання і в окремих випадках, за рішенням слідчого судді, під час досудового слідства.

Відібрання пояснень можна охарактеризувати як форму отримання інформації від особи, що схожа на отримання показань під час кримінального провадження, але має при цьому низку принципових відмінностей. Вказана форма отримання інформації в кримінальному процесі існувала й раніше. Так, у радянському та пострадянському кримінальному процесі відібрання пояснень застосовувалося на етапах дослідчої перевірки та при проведенні оперативно-розшукових заходів. Основною перевагою такої процесуальної дії була швидкість проведення, простота, можливість швидко отримати необхідну інформацію для первинної кваліфікації кримінального правопорушення. Тож, із практичної точки зору відібрання пояснень мало важливе значення, однак мало низький ступінь доказового значення та потребували подальшої перевірки шляхом проведення допиту особи, в якій вони відбирались.

Положення ч. 8 ст. 95 КПК України дозволяють отримати пояснення від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою сторонами кримінального провадження, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження або потерпілим. При цьому вони не є джерелом доказів, крім випадків передбачених законом. Зокрема, відповідно до ст. 298-1 КПК України пояснення є процесуальним джерелом доказів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків. Таким чином, пояснення, відібрані під час досудового розслідування злочинів, потребують подальшої перевірки і закріплення шляхом отримання показань під час допиту. З урахуванням викладеного можна зробити декілька попередніх висновків: *по-перше*, пояснення, отримані під час дізнання, є самостійним джерелом доказів; *по-друге*, надання пояснень є правом, а не обов'язком особи; *по-третє*, особа, у якій відбираються пояснення, не має процесуального статусу, а виходячи з цього, визначених законом прав та обов'язків.

Враховуючи специфічні риси, доступність і оперативність відібрання пояснень, можна стверджувати, що пояснення в окремих кримінальних провадженнях є незамінними. Наприклад, показання з чужих слів, коли вони ґрунтуються на раніше отриманих поясненнях. Особа, яка дає показання, не є уповноваженою на отримання інформації від особи, яка з нею спілкується, будь-яким іншим шляхом, ніж шляхом отримання саме такого пояснення. Крім того, спілкування між вказаними особами відбувається за межами процесуальних правовідносин, а в подальшому джерелом доказів у кримінальному провадженні буде показання особи, що здійснене з чужих слів.

Необхідно звернути увагу на те, що закон не регламентує процедуру відібрання пояснень, хоча особа користується усіма гарантіями, передбаченими ст. 63 Конституції України та ст. 18 КПК України.

Кримінальним процесуальним законодавством не визначено елементів процесуальної форми відібрання пояснення – це може бути як усна, так і письмова форма. Така невизначеність фактично нівелює доказове значення пояснення та створює передумови для подальшого визнання доказу недопустимим. Вказане теза зумовлена тим, що для забезпечення допустимості доказу він повинен поєднувати в собі відомості, які були одержані з дотриманням процесуальної форми.

Резюмуючи викладене, переконані, що відібрання пояснень потребує детальної регламентації в кримінальному процесуальному законодавстві. Зважаючи на те, що пояснення є джерелом доказів, було б доцільним за аналогією з показаннями в окремих нормах конкретизувати: 1) вимоги до проведення та оформлення цієї процесуальної дії; 2) передбачити процедуру роз'яснення прав особі, яку планується опитати, із подальшими гарантіями реалізації її прав, свобод та законних інтересів.

Олена Віталіївна АЛЕКСАНДРЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення та судової експертології*

Національної академії внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2592-7593>

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

*Аналіз – дроблення системи на частини – дає нам знання,
а синтез – об'єднання елементів у ціле – дає розуміння.*

Джозеф О'Коннор

Останніми роками науково-технічний прогрес йде стрімкими темпами: з'являються нові технічні засоби, технології, а з ними можливості передачі та обробки інформації. Злочинці активно використовують вказані можливості в своїй діяльності, що становить певні труднощі для правоохоронних органів. Проте, науково-технічний прогрес є надбанням усього людства, тому він також відкриває нові можливості у